

CARLO NATALI

Aristoteles

Översättning Torbjörn Elensky

Fri Tanke

Innehåll

Förord till svenska utgåvan • 7

Inledning • 9

1. Aristoteles liv och verk • 13

En framstående familj från landsorten • 13 *Elev till Platon* • 15

Vid tyranners och kungars hov • 18 *På återbesök i Athen* • 21

Skolans organisation • 22 *En ny sorts intellektuell* • 23 *En serie traktater* • 25 *Bevarade och förlorade skrifter* • 28

2. Logik och metod • 33

Organon: De logiska texterna, deras äkthet, samband och relativa kronologi. Aristoteles intention och hans arbetsätt. •

33 *Dialektiken: Topiken och Sofistiska vederläggningar* • 36

Dialektiken: Kategorierna och De interpretatione • 42 *Den vetenskapliga kunskapen* • 54 *Den första analytiken* • 55 *Den andra analytiken* • 62 *Den aristoteliska vetenskapsteorin och den dialektiska metoden* • 67

3. Studiet av den fysiska världen • 76

Studiet av naturen i allmänhet • 76 *Fysiklektionerna (Fysiken)* • 77

Kosmologi och elementens fysik • 98 *Den levande naturens fysik* •

125 *Aristoteles vetenskap om naturen* • 169

4. Den första filosofin • 172

Med Platon och mot Platon • 172 *Metafysiken: textproblem och uppdelningen av verket* • 173 *Den sökta vetenskapen och varat som vara (böckerna A,B,Γ,E samt α och Δ)* • 176 *Teorin om*

substansen (bok Z, H, Θ, samt I och K) • 200 *Den orörliga substansen* (bok Λ, M, N) • 221 *En föga enhetlig vetenskap* • 234

5. Den praktiska filosofin • 236

De etiska verken • 236 *Lycka och dygd* • 238 *Det som beror av oss: friheten före begreppet vilja* • 244 *De intellektuella dygderna* • 249 *Viljans, lustens, vänskapens svaghet. En ständigt aktuell etik* • 255 *Politiken. Verket generellt* • 259 *Utgångspunkterna för det politiska livet* • 261 *Slaveri och rikedom* • 264 *Medborgare och statskick* • 268 *Praktisk politik. Det absolut bästa och det mera möjliga* • 275 *Reformer och revolutioner* • 279 *Ett tämligen realistiskt projekt* • 283

6. Ordens konst • 289

Retoriken och dess sammanhang • 289 *Retoriken som konst* • 291 *Den retoriska argumentationen* • 293 *Typer av topoi enthymem* • 295 *Passioner och karaktärer* • 298 *Allmänna topoi och allmänna argument* • 300 *En tillagd bok?* • 302 *Poetiken: traktatens natur* • 303 *Imitation och representation* • 305 *Tragedi: drama och katharsis* • 309 *Hur man konstruerar ett bra drama* • 311 *Karaktär, språk och tanke. Epiken* • 316

Slutsats: En serie växlande omständigheter • 319

NOTER • 323

KRONOLOGI • 340

ARISTOTELES VERK (MED FÖRKORTNINGAR) • 341

BIBLIOGRAFI • 342

PERSONEGISTER • 355

Inledning

DET FINNS MÅNGA GUIDER till Aristoteles tänkande, även på italienska, såväl verk av italienska forskare som översättningar från andra språk, med början i det äldsta verk som ännu är gångbart, William D. Ross *Aristotle*¹, fortfarande ett av de bästa exemplen på genren, och man kunde ifrågasätta huruvida det verkligen är nödvändigt att skriva ett till. Men bilden av denna filosof har utvecklats sedan mitten av 1900-talet och under början av detta sekel, och många uppfattningar som tycktes helt säkra för mindre än femtio år sedan har nästan helt övergivits. Kanske är det inte onödigt, i detta läge, att försöka göra en ny syntes av tankarna hos »mästaren för dem som söker vishet«^{*}, *a philosopher's philosopher*, en svår filosof, inte populär, många gånger motsträvig, men central för varje teoretisk reflektion alltsedan antiken och in i våra dagar.

Volymen som vi presenterar här skulle vilja erbjuda en första ingång till läsning, som är både koncentrerad och pålitlig. Vi har således tänkt gå igenom Aristoteles skrifter tillsammans med läsaren, verk för verk, som de vore kvarter i en av de skönaste kulturstäderna i världen, och visa dess skönheter för vår gäst, men även svagheten och problemen, på ett

* Dante Alighieri, *Den gudomliga komedin, Helvetet IV*, rad 131, övers. Ingvar Björkeson, Stockholm 1982. Ö.a.

så direkt och ärligt sätt som möjligt. Inspirationen kommer faktiskt från dessa *Guide Rosse*, som publiceras av Touring Club Italiano, av vilka man inte förväntar sig någon fördjupande analys av de beskrivna monumentens historia och struktur, utan enbart en pålitlig presentation. En turist som besöker staden med denna guidebok i handen får veta vad som är sevärt, vart den ska vända sin blick, uppmaningar att inte missa någon detalj eller särskilt intressant aspekt, så att den kan göra sig en övergripande uppfattning om vad den står inför. Andra studier och undersökningar är nödvändiga för den som vill fördjupa sig mera vetenskapligt i historien eller stadens urbana strukturer och bekanta sig med den kritiska debatten mellan olika sorters experter.

Omfattningen på de verk som denna samling erbjuder innebär vissa begränsningar. Vi har valt att inte ägna oss åt utvecklingen i Aristoteles tänkande och försöker inte framställa alla texter i denna textuella *corpus* i kronologisk ordning. Dessutom gör vi endast få hänvisningar till de av hans verk som var ämnade för en bredare publik, vilka vi känner till genom bevarade fragment, för att i stället ägna vår framställning åt de skolastiska traktater vilka, som vi kommer att se, återspeglar hans aktivitet som lärare och organisatör av den peripatetiska skolan. Inte heller har vi diskuterat hypoteser kring möjligheten att det förekommer olika kronologiska lager i traktaterna, utan framställer endast deras innehåll som detta är tillgängligt för läsaren.

Vårt val har flera motiv. Först och främst är vi överens med Pierre Aubenque i att varje text som filosofen inte uttryckligen tar avstånd ifrån bör bedömas som ett uttryck för hans uppfattning. Dessutom tycks det oss att föredra att erbjuda en läsare, som vi föreställer oss vara mera intresserad av det filosofiska och inte enbart det historiska, en första inblick i det aristoteliska tänkandets egenart, såväl den nu går att komma åt, om än oundvikligen i stora linjer och utan alltför många nyanser, på så sätt att läsaren kan göra sig en uppfattning, acceptera en del eller ta avstånd från alltihopa. Slutligen anser vi det vara viktigt att en så komplex och artikulerad tänkare som Aristoteles, som vanligen studeras i mindre stycken, av experter på den ena eller andra aspekten av hans tänkande, presenteras i en form som understryker sammanhang och kontinuitet, koherensen och de teser som kommer igen i ständigt olika sammanhang.

Med Aristoteles rör vi oss faktiskt från filosofin till de olika filosofiska

disciplinerna, varav vilka somliga existerade redan före hans verk, som dialektiken, naturfilosofin och politiken, och av vilka han grundat många, som logiken, psykologin, biologin och den filosofiska etiken. Alla dessa undersökningar hålls samman av ett antal grundläggande teoretiska val, som vi har velat understryka och inte dölja, för att därmed så tydligt som möjligt klargöra skillnaden, enligt vår uppfattning, mellan Aristoteles och andra filosofer, såväl antika som senare. Det vi beskriver skulle kunna vara Aristoteles tänkande i den sista delen av hans liv, under hans andra vistelse i Athen (se vidare kapitel 1). Detta val kan kritiseras för att det leder till att han framställs som tämligen systematisk och att vissa problematiska och dialektiska aspekter hamnar i skugga, tvivel och tveksamheter som de bevarade texterna ibland förmedlar till oss, alltså kort sagt sådana egenskaper som kritiken under andra delen av 1900-talet älskade att understryka i hopp om att göra den antike filosofen mera tilltalande för den moderna publiken.

Om vi skulle vilja karaktärisera hans tänkande i tre ord, skulle vi välja »undersökning«, »optimism«, »essens«. Aristoteles utgår ifrån uppfattningen att *undersökningen* av världen sådan den framträder är den främsta aktiviteten, den lämpligaste mest njutbara för den mänskliga varelsen: »Alla människor begär av naturen att veta«, säger han i början av *Metafysiken*. Hans undersökning baseras på en stark kunskapsteoretisk *optimism*, enligt vilken det mänskliga förnuftet och tankeförmågan inte kan misslyckas, och den riktas, i varje del av vetandet, mot att fastslå studieobjektets natur, inte genom att reducera den till sina elementära delar, utan genom att finna dess *essens* på ett stabilt och slutgiltigt sätt, så att det går att framställa den i en definition. Detta är Aristoteles filosofiska ideal; han lyckas inte alltid leva upp till det, och ofta är hans definitioner provisoriska och kräver diskussion och revidering. Men att etablera den grundläggande beskrivningen av varje typ av fenomen, som eliminerar alla tillfälliga aspekter för att koncentrera sig på vad det är som gör dem till vad de är, är målet för Aristoteles filosofi. Att finna en god definition är att förstå, eliminera oklarheten och de onödiga komplikationerna och gå rakt på sakens kärna. Att vara kapabel till det är karaktäristiskt för såväl de största intellektuella som de viktigaste statsmännen.

Begreppet *essens*, och det sätt som det bör uppfattas på, är den fråga i vilken Aristoteles och hans lärare Platon både förenas och strider med

varandra. Undersökningen av essensen hos en del av verkligheten leder faktiskt till en reduktion av upplevelsens mångfaldighet till ett fåtal strukturella faktorer, och en definition är till sin natur sådan att den enbart bedömer ett fåtal av ett föremåls aspekter som viktiga. Men Aristoteles ontologi är mycket rikare än många andra filosofers och den stödjer inte reduktionen av sinnevärdens mångfald till en serie matematiskt beskrivbara kombinationer av några få elementära byggstenar. Liksom Hegel, men på ett annat sätt än Hegel, är Aristoteles en holistisk och inte någon reduktionistisk tänkare.

Ett arbete som det vi presenterar här är oundvikligen baserat på en lång serie undersökningar och studier som andra gjort, men volymens omfattning gör det svårt att ge ett utförligt erkännande till alla dem vi är skyldiga tack för begrepp och källor till flera av de tankningar som vi valt. I biografen finns listan över de verk som är mest relevanta för en italiensk läsare.*

Jag skulle vilja tacka förlaget Carocci som erbjudit mig möjligheten till en övergripande genomgång av en så komplex författares tänkande, liksom några vänner och kolleger som läst delar eller hela denna monografi och gett mycket användbara råd och förslag: Maddalena Bonelli, Francesca G. Masi, Stefano Maso, Cristina Viano.

Läsaren får själv avgöra om detta verks ambition, att vara användbart som en första introduktion, är uppfyllt.

Venedig, sommaren 2013

* Originalets verkförteckning uppdaterad med för svenska läsare relevant litteratur av doc. Erik Eliasson. Ö.a.